

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -2022. -№ 2(5).

ISSN: 2181-1342 (Online)

<https://scienceproblems.uz>

Иқтисодиёт фанлари

INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA INSON KAPITALINING O'RNI

Асамходжаева Шоира Шукуруллаевна

Тошкент молия институти катта ўқитувчиси

РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В РАЗВИТИИ ИННОВАЦИЙ

Асамходжаева Шоира Шукуруллаевна

Старший преподаватель Ташкентского финансового института

THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN THE DEVELOPMENT OF INNOVATION

Asamxodjaeva Shoira

Senior teacher, Tashkent Institute of Finance

***Annotatsiya:** Maqolada innovatsiyalar tushunchasi, innovatsion jarayon bosqichlari hamda tadbirkorlikning innovatsion faoliyat bilan bog'liq jihatlari, shuningdek innovatsion tadbirkorlikning turlari tadqiq qilingan. Korxonalarda innovatsion faoliyatni rivojlantirishda inson kapitalini o'stirish yo'nalishlari o'rganib chiqilgan.*

***Kalit so'zlar:** innovatsiya, tadbirkorlik, innovatsion jarayon, marketing, ilmiy-texnikaviy yangilik, innovatsiya faoliyati, inson kapital, mahsulot innovatsiyasi, texnologiya innovatsiyasi, ijtimoiy innovatsiyalar.*

***Аннотация:** В статье исследуется понятие инновации, этапы инновационного процесса и аспекты предпринимательства, связанные с инновациями, а также виды инновационного предпринимательства. Изучены направления увеличения человеческого капитала в развитии инновационной деятельности на предприятиях.*

***Ключевые слова:** инновации, предпринимательство, инновационный процесс, маркетинг, научно-технические инновации, инновационная деятельность, человеческий капитал, продуктовые инновации, технологические инновации, социальные инновации.*

***Abstract:** The article explores the concept of innovation, the stages of the innovation process and aspects of entrepreneurship related to innovation, as well as the types of innovative entrepreneurship. Directions for increasing human capital in the development of innovative activities in enterprises are studied.*

Key words: *innovation, entrepreneurship, innovation process, marketing, scientific and technological innovation, innovation activity, human capital, product innovation, technology innovation, social innovation.*

Innovatsiyalar iqtisodiyotni modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash, uning jadal sur'atlar bilan rivojlanishini va raqobatbardoshligini ta'minlash, mamlakatning jahon hamjamiyatidagi o'rni va nufuzini yanada oshirishning eng muhim omillaridan hisoblanadi. Shu sababli bugungi kunda har bir davlat o'z iqtisodiyoti barqarorligini ta'minlash, aholi farovonligini oshirishda innovatsiya imkoniyatlaridan keng foydalanishga katta e'tibor qaratmoqda.

“Innovatsiya” tushunchasi yangilik kiritish, yangilikni qo'llash ma'nosida ishlatiladi. Inson intellektual faoliyati, uning fantaziyasi, ijodiy jarayoni, kashfiyotlari, ixtirolari va ratsionalizatorligining yakuniy natijasi hisoblanadi. Yangi iste'molchilik xususiyatlari yoki ishlab chiqarish tizimlarining samaradorligini sifatli oshirish orqali bozorga mahsulot (tovarlar va xizmatlar)ni yetkazib berish – innovatsiyaga misol bo'la oladi.

Innovatsiyaga har qanday turdagi yangilik sifatida emas, balki mavjud tizimning samaradorligini jiddiy ravishda oshiradigan omil sifatida qarash o'rinlidir. Innovatsiya har bir sohada bo'lishi mumkin. Masalan, fanda, uning bir yo'nalishida yirik yangiliklarga erishish, kashfiyotlar yaratish, izlanishlarda, ilm sohasida yangi ilm va bilimlarni ochish, texnika va texnologiyalarni yangi avlodini yaratish, ishlab chiqarish sohalarida, xizmat ko'rsatishda yangi usullarni kiritish va boshqalar shular jumlasidandir. Iqtisodiyotda esa fan, texnika, texnologiyalar sohalarida erishilgan eng so'nggi yutuqlarni qo'llashni bildirishi mumkin.

“Innovatsiya” tushunchasi (inglizcha “innovation” so'zidan olingan bo'lib, kiritilgan yangilik, ixtiro degan ma'nolarni anglatadi) yangilikka investitsiya kiritish ma'nosida ishlatiladi. Innovatsiya tushunchasi iqtisodiyotga XX asr boshlarida kirib kelgan. Avstraliyalik iqtisodchi olim Y.Shumpeter 1900-yillarda o'z ilmiy ishlarida innovatsiyalarga oid masalalarni ko'rib chiqqan va iqtisodda ushbu termini ilmiy qo'llashga kiritgan dastlabki olimlardan hisoblanadi. Yozef Shumpeter innovatsiyani tadbirkorlik faoliyatini iqtisodiy rivojlantiradigan manba sifatida izohlaydi. U tadbirkorlik innovatsiyalarining asosiy besh turini alohida ko'rsatib o'tadi [10]:

- 1) yangi texnika, yangi texnologik jarayonlarni amaliyotda qo'llash;
- 2) yangi xossalarga ega mahsulotlarni tadbqiq qilish;
- 3) yangi xom ashyodan foydalanish;
- 4) ishlab chiqarishni tashkil etishdagi va uning moddiy-texnik ta'minotidagi o'zgarishlar;
- 5) mahsulot (xizmat) sotishning yangi bozorlarini yuzaga kelishi.

Iqtisodiy adabiyotlarda “innovatsiya” tushunchasiga ko’pchilik mualliflar tomonidan turlicha yondoshuvlar keltirilgan. Ko’pchilik mualliflar yangilik kiritishni iqtisodiy tadbiq etish jihatidan nazarda tutadi, ya’ni yangi resurslarni tashkil etish yoki mavjud bo’lganlarini noan’anaviy holda yangicha ishlatilishini nazarda tutadilar.

Innovatsiya uzoq muddatli iqtisodiy o’sishning asosiy harakatlantiruvchi omili hisoblanadi. Zavod va uskunalar singari jismoniy aktivlar ko’rinishidagi kapital yoki inson kapitali yangi mahsulotlar, xizmatlar, jarayonlar yoki biznes modellari ishlab chiqilmasa hamda amalga oshirilmasa, rivojlanishdan ortda qoladi (Solow 1957).

Innovatsiyalarning o’sishi rivojlangan mamlakatlar uchun xos bo’lsada, lekin rivojlanayotgan hamda o’tish iqtisodiyotidagi mamlakatlarda ham innovatsiya zarur ahamiyat kasb etadi. Texnologiyalarni bir mamlakatdan boshqa mamlakatda ishlab chiqarilishni yo’lga qo’yilishi nafaqat ular qilgan ishlarni taqlid qilishni, balki uni mamlakatning o’ziga xos sharoitlariga moslashtirishni talab qiladi. Innovatsiyalar, shuningdek rivojlanayotgan mamlakatlar duch kelayotgan ayrim muayyan, lekin juda muhim muammolarni hal etish uchun ham zarur.

Jahon banki tomonidan mazkur atama mazmuniga berilgan ta’rifda ham o’ziga xoslikni ko’rish mumkin: “innovatsiya – texnologiyalarni anglatadi yoki ushbu jamiyatda nimadir yangi narsa amaliyotda qo’llanilishini anglatadi” [3].

Mamlakatimiz qonunchiligida “innovatsiya — fuqarolik muomalasiga kiritilgan yoki shaxsiy ehtiyojlar uchun foydalaniladigan, qo’llanilishi amaliyotda katta ijtimoiy-iqtisodiy samaraga erishishni ta’minlaydigan yangi ishlanma” sifatida ta’riflanadi [1].

Bir guruh mamlakatimiz iqtisodchi-olimlarining xulosasiga ko’ra: innovatsiya – bu yuqori iqtisodiy va ijtimoiy samara olish maqsadida ishlab chiqarish jarayoniga ilg’or ilm-fan yutuqlarini joriy etish yo’li bilan yangi tovarlar yaratish yoki ishlab chiqarilayotgan tovarlar sifatini oshirish [4].

Innovatsion faoliyat qaysi sohada bo’lmasin, kashfiyotlar, e’lon qilingan yangiliklar, texnika va texnologiya yutuqlari va texnologik jarayonlarni yangilash, mahsulot bilan ta’minlash va boshqa yo’nalishlardagi barcha yangiliklarni tizimli ravishda uzluksiz joriy etib borishni ta’minlash jarayonidir.

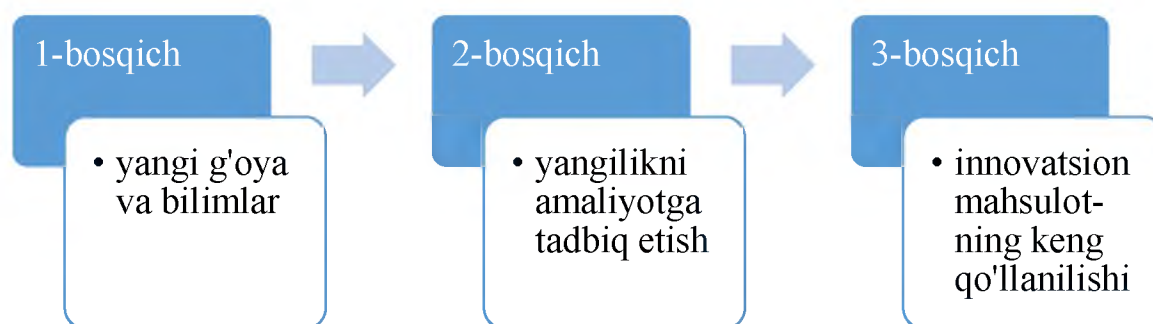
Tashkiliy boshqarish va marketing sohasidagi tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, o’z mahsulotlarini va xizmatlarini raqobatchilardan farqlash maqsadida innovatsion jarayonni qo’llaydigan kompaniyalar va tashkilotlar strategik va moliyaviy jihatdan ikki baravar ko’p muvaffaqiyatga erishadilar. Raqobatchilar odatda innovatsion tashkilotlar hajmi yoki moliyaviy ko’rsatkichlaridan qat’iy nazar, ular uchun xavf tug’dirayotganini ta’kidlashadi.

Demak, innovatsiya yangi mahsulot va xizmatlarni yoki ularning komponentlarini yaratish, ishlab chiqarish va qo’llash yoki tashkilotning bir yoki bir

nechta manfaatdor tomonlarni qiziqishlari uchun yangi tartib yoki jarayonni qo'llashni anglatadi. Mahsulot va xizmat jarayoni yoki tadbiri butunlay yangi bo'lishi shart emas, balki tashkilotning o'zi uchun yangi bo'lishi kerak.

Innovatsiya an'anaviy va yangi ilm-fan sig'imi yuqori bo'lgan tarmoq sohalarida iqtisodiy o'sishni va raqobatbardoshlikni doimiy ravishda ta'minlovchi zaruriy vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, innovatsion jarayon - bu yangilikni g'oyadan to mahsulotgacha shakllanishi va bozorga tarqalishidir.

Rasm. Innovatsion jarayon bosqichlari

Demak, innovatsion jarayon bosqichlarini uchga bo'lib o'rganish mumkin:

1-bosqich - bu yangi g'oya va bilimlarni yaralishi bilan bog'liq;

2-bosqich - bu yangilikni (innovatsiya) amaliy faoliyatga tadbiiq etish, ya'ni innovatsiya;

3-bosqich - bu innovatsiyalar diffuziyasi. Ya'ni innovatsion mahsulot, xizmat va texnologiyalarni yangi makon va sharoitlarda qo'llanilishi.

Shunday qilib, "innovatsiya" tushunchasi barcha sohalaridagi (ishlab chiqarish, ilmiy-tadqiqot va boshqa) ishlanmalar, yangiliklar va takomillashtirilgan vositalar sifatida, sarf-xarajatlar imkoniyatlarini ta'minlaydi yoki bo'lmasa ularni ta'minlash uchun sharoit yaratadi.

Innovatsiya faoliyatida ilmiy-texnikaviy yangiliklarni yaratish va rivojlanishda investitsiyalar muhim o'rin egallaydi. Bunday investitsiyalar innovatsiya investitsiyalari deb ataladi. Ushbu maqsadda yo'naltirilgan investitsiyalar moddiy va nomoddiy ko'rinishdagi mablag'lar sarfini ifoda etuvchi real investitsiyalarni namoyon etadi va ular to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar, deb ham ataladi.

Innovatsiya faoliyatining bugungi kunda hayotimiz mazmuniga aylanib borayotganligi va o'z kelajagimizni qurishda maqsad va strategiyalarimizni amalga oshirish jarayoniga tobora chuqur kirib borayotganligi, shu bilan birga yangidan-yangi imkoniyatlarini taqdim etayotganligi mazkur atamaning mazmunini o'rganish va yoritishga bo'lgan qiziqish va intilishlarni yanada kuchaytirmoqda. Shu munosabat bilan turli iqtisodchi-olimlar va mutaxassislar tomonidan turli mazmundagi ta'riflar

ishlab chiqilmoqda, keltirilmoqda. Ular bir-biridan tubdan farq qilmasa-da, biroq, innovatsiya faoliyatining muayyan xususiyatlari, yo'nalishlari va jihatlarini o'zida ifoda etishi bilan ajralib turishini ko'rish mumkin. Bu esa ularning qaysi biri innovatsiya faoliyati atamasining tub iqtisodiy mazmun-mohiyatini batafsilroq ochib berishga xizmat qilishi mumkinligini o'rganishga bo'lgan qiziqishni keltirib chiqaradi. Shu munosabat bilan quyidagi bir qator keltirilgan ta'riflarni ko'rib chiqamiz.

Rus olimlaridan A.N.Folomev "Innovatsiya faoliyati – tugallangan ilmiy-tadqiqotlar va ilmiy izlanishlar natijalarini o'tkazishga qaratilgan jarayon" [7] degan tushunchani yoqlagan.

V.L.Popov biz o'rgangan iqtisodchi-olimlardan farqli ravishda innovatsiya faoliyatiga nisbatan birmuncha kengroq va to'liqroq mazmundagi quyidagi ta'rifni beradi: "innovatsiya faoliyati – tugallangan ilmiy-tadqiqotlar va ishlanmalar natijalarini yo bo'lmasa, bozorda sotiladigan, yangi yoki takomillashgan texnologik jarayonda amalga oshiriluvchi, amaliy faoliyatda foydalaniluvchi yangi yoki boshqa takomillashgan mahsulotda erishilgan ilmiy-texnik yutuqlarni, shuningdek, shu bilan bog'liq qo'shimcha ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarni amalga oshirishga qaratilgan jarayon" [6].

Innovatsiya faoliyati – bu u yoki bu faoliyat sohasida samaradorlikni oshirish maqsadida yangi texnika-texnologiyalarni yaratish, ish-faoliyatni boshqarishning takomillashgan usul va shakllarini ishlab chiqish hamda ularni joriy etishga qaratilgan ilmiy-ijodiy faoliyat [5].

Mazkur faoliyatni amalga oshirish, so'zsiz, mablag'lar sarfi, ya'ni investitsiyalar bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli mablag' kiritish bilan bog'liq innovatsiya faoliyatini innovatsion investitsiya faoliyati, deb atash maqsadga muvofiq keladi.

Tadbirkorlik taraqqiyoti novatorlikdadir, ya'ni eskini ijodiy yondashuv asosida buzib, yangisini ijod etishdadir. Taniqli Avstriya iqtisodchisi Yozef Shumpeterni fikriga ko'ra, texnologiya taraqqiyoti iqtisodiy yuksalishni boshqaradi, novatorlik ya'ni doimiy ijodiy yondashuv va yaratuvchanlik rivojlanishni ta'minlaydi. Yozef Shumpeterni fikriga ko'ra, inovatorlikni amalga oshiruvchisi bo'lib tadbirkor xizmat qiladi, moliyaviy mablag'lar esa uni ta'minotini tashkil etadi. Demak, tadbirkorlik o'z mohiyatiga ko'ra ijodkorlik, yaratuvchanlik, yangilikni tadbiriq etmoqlik, tashabbuskorlik negizida tadbirkorlik, uddaburonlik, intiluvchanlik va doimiy rivojlanmoqlikni anglatadi. Ushbu jihatdan tadbirkorlik faoliyati innovatsiya faoliyatidan boshqa narsa emasdir. Haqiqiy tadbirkorlik negizida novatorlik, yangilikni kiritish, hayotga tadbiriq etish yo'li bilan rivojlanishni ta'minlash yotadi. Tadbirkorlik taraqqiyoti intiluvchanlikda, novatorlikda, yangiliklarni tadbiriq etmoqlikda, tavakkal qilmoqlikda, qaltislika qo'l urmoqlikda va o'z qarorlaridan qaytmaslikda hamda ma'suliyatni seza bilmoqlikdadir. Bularni jami innovatsiya faoliyatiga ham xos

bo'lgan belgilar bo'lib, tadbirkorlik taraqqiyotini yuksaltirish omili sifatida xizmat qiladi.

Tadbirkorlikni innovatsion faoliyatsiz his qilib bo'lmaydi, ushbu jihatdan tadbirkorlik faoliyati oddiy biznesdan farq qiladi. Tadbirkorlik taraqqiyoti novatorlikdan, erkin bozor talablarini bilmoqlikda, ularni istiqbolini his etmoqlikda, ularga mos tovar va xizmatlarni etkazmoqlikda va shu yo'l bilan o'z maqsadlariga erishmoqlikdadir. Faqat innovatsiyalarga tayangan holda tadbirkorlikni yuritish tadbirkorlik faoliyati maqsadiga xos bo'lgan yutuqlarni va yuqori daromadni ta'minlaydi. Bunda tadbirkorlik faoliyati erkin raqobat muhitida sinmaydi, u faol rivojlanadi, taraqqiyotga erishadi, yuksaladi.

Rasm. Innovatsion tadbirkorlik jarayonining turlari

Innovatsion tadbirkorlik uch asosiy turga bo'linadi: mahsulot innovatsiyasi; texnologiya (ishlab chiqarish) innovatsiyasi; ijtimoiy innovatsiya.

Mamlakatimizda faol innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan qulay shart-sharoitlarni yaratish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Mahalliy ilmiy va innovatsion ishlanmalarni tijoratlashtirish va ishlab chiqarishga joriy qilish maqsadida mamlakatda innovatsion tadbirkorlikning rivojlanish darajasini oshirishni qo'llab-quvvatlaydigan intellektual mulk agentligi, innovatsion texnoparklar, O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi, Innovatsion rivojlanish va novatorlik g'oyalarini qo'llab-quvvatlash jamg'armasi, Innovatsion g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalar markazlari, shuningdek, boshqa shu kabi tashkilotlar tashkil etildi. Bu borada venchurli moliyalashtirishni ham amaliyotga keng tadbiriq etish lozim. Xavf darajasi yuqori bo'lgan ilmiy innovatsion loyihalarni amalga oshirishning istiqbolli usullaridan biri bu – venchurli moliyalashtirishdir va bugungi kunga kelib, uning samaradorligi jahon amaliyotida tasdiqlangan [9].

Tadbirkorlik oddiygina faoliyat emas, u yaratuvchanlikka mos va xos

faoliyatdir. Tadbirkorlikni yuritish va yuksaltirish uchun tadbirkor ijodiy xislatga ega bo'lishi kerak. Tadbirkor o'z ishini boshlar ekan, uni u aniq bir jarayon sifatida tasavvur qila olishi va bilishi zarur.

Tadbirkorlikka xos bo'lgan xislatlar bular: tashabbuskorlik; yaratuvchanlik; ijodkorlik; yangilikka intiluvchanlik; o'zining g'oyasiga ega bo'lmoqlik; tavakkalchilik va qaltislikni o'z bo'yniga olmoqlik; novatorlik, eskini buzib, ijodiy ravishda yangilikni kiritmoqlik, ya'ni doimiy rivojlanmoqlik; faoliyat oqibatlarini ko'ra bilmoqlik; o'z majburiyatlarini bajarmoqlik; o'z qaroridan qaytmaslik; uddaburonlik va doimiy intiluvchanlik, yaratuvchanlik.

Qayd etilgan xislatlarga ega bo'lganlarga tadbirkorlikni aniq jarayon sifatida tasavvur qila oladilar, buzish qobiliyatiga ega bo'la oladilar, yangilikni yaratish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Yaxshi o'qitilgan ishchi kuchi kompaniyalarda innovatsiyalarni rag'batlantirish ehtimoli ko'proq. Xodimlarni hatto minimal darajada o'qitishni ta'minlaydigan firmalar yangi mahsulotni joriy qilish va yangi jarayonni amalga oshirish ehtimoli deyarli 8 foizga ko'p [8].

Innovatsiya - biznesda takomillashtirilgan mahsulot yoki xizmatlar sifatida tor ma'noda ta'riflangan - yangi talab yoki bozor ulushining ortishi hisobiga korporativ o'sishga, biznes jarayonlari va texnologiyalarning takomillashgani natijasida unumdorlikning o'sishiga va umumiy iqtisodiy diversifikatsiyaga olib keladi. Kompaniya darajasidagi innovatsiyalar raqobatbardoshlik va barqarorlik hamda mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish istiqbollari uchun juda muhimdir.

Odatda, innovatsion kirishning asosiy tarkibiy qismlaridan biri kadrlar malakasi, bilimi va tajribasi sifatida ta'riflangan kadrlar tayyorlash va inson kapitalini o'z ichiga olishi tushuniladi. Inson kapitali kompaniyaning yangi bilimlarni o'zlashtirish va rivojlantirish qobiliyatini kuchaytiradi va shuning uchun u innovatsiyalarning muhim qismidir. Dunyo bo'yicha mamlakatlarning innovatsion reytingini aniqlovchi "Global innovatsion indeks"da ham inson kapitali innovatsiyalarni rivojlantiruvchi resurs sifatida ham, inson bilimining va harakatining samaralari esa innovatsiyalardan olinadigan natijalarda ham hisobga olinadi [2].

Aslida, boshqa joylarda mavjud bo'lgan texnologiyalar va mahsulotlarni joriy qilganda ham, firmalar hali ham tegishli ko'nikma va bilimga ega ishchi kuchiga muhtoj. Tadqiqot va ishlanmalarga soliq imtiyozlari va to'g'ridan-to'g'ri davlat moliyalashtirish kabi siyosatlar qisqa muddatda innovatsiyalarni kuchaytirishi mumkin bo'lsa-da, inson kapitali zaxirasini ko'paytirish uzoq muddatda samaraliroq bo'ladi.

Firmaning innovatsiyalarga moyilligi va uning inson kapitali o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishda xodimlarning ta'lim darajasi, xodimlarning malakasi va top-menejerning sohaga oid tajribasi hisobga olinadi. Shuningdek, firmalar malakasi

yetarli emasligi sababli o'z faoliyatida cheklovlarga duch kelganda, xodimlarga treninglar taklif qilish ham muhim ahamiyatga ega. Firma darajasidagi treninglar xodimlarning bilimlarini yangilashi yoki oshirishi mumkin, bundan ham muhimi, xodimlarga umumiy ta'limdan o'rganilmagan maxsus bilimlarni beradi.

Ish beruvchi homiyligidagi treninglar etarli darajada ma'lumotga ega bo'lmagan ishchi kuchi tufayli yuzaga keladigan cheklovlarni qoplash mexanizmi bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, firmaning inson kapitali, ya'ni ma'lumoti, boshqaruv tajribasi va ish beruvchi homiyligida o'qitishga ega bo'lgan ishchi kuchi ulushi bilan bog'liq ravishda mahsulot innovatsiyalarida ishtirok etish ehtimoli bilan ijobiy va sezilarli darajada bog'liq. Jarayon innovatsiyalari darajasi, bu inson kapitalining turli jihatlari innovatsiyalarning har xil turlari uchun muhimligini ko'rsatadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasining "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-630-sonli Qonuni. 24.07.2020 yil.
2. Asamxodjayeva Sh.Sh. Inson kapitalining rivojlanganlik darajasini aniqlashda Global innovatsion indeksning o'rni. Scienceproblems.uz - Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. -2021. № 1(3). <https://doi.org/10.47390/10.47390/A1342132021N2>
3. Innovation Policy A Guide for Developing Countries. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 1818 HStreet, NW, 2010. – P.28.(P. 436.)
4. Mamatov B.S., Xo'jamqulov D.Yu., Nurbekov O.Sh. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. - T.: "Iqtisod – moliya", 2014. - B. 463.
5. Nasirov E., Asamxodjayeva Sh. Investitsiya loyihalarini moliyalashtirish. T.: "Iqtisod – moliya", 2020. - B. 266.
6. Попов В.Л. Управление инновационными проектами. Учебное пособие. – С.: ИНФРА-М, 2009. – С.11.
7. Фоломьев А.Н. Инновационный тип развития экономики России. – М.: РАГС, 2005. – С. 68. (С. 584)
8. Sameer Khatiwada, Rosa Mia Arao. What Role Does Human Capital Play in Innovation? <https://blogs.adb.org/blog/what-role-does-human-capital-play-innovation>
9. Shaislamova N.K. Innovatsion loyihalarni venchurli moliyalashtirishda risklarni samarali boshqarish usullari. Scienceproblems.uz - Ijtimoiy-

gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. -2021. № 1(3).
<https://doi.org/10.47390/A1342132021N1>

10. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. – М.: Эксмо, 2007. С.234.